

Herontwerpen: verenig de tegenstrijdigheden

Dierenwelzijn kan op twee manieren worden verbeterd: aanpassen en herontwerpen. Aanpassen botst al snel met schijnbaar onoverbrugbare tegenstrijdigheden van andere doelen, zoals rendement en milieu. Daarom is het opnieuw ontwerpen van de houderijsystemen, ketens en marktconcepten een betere weg. Uitgangspunt daarbij is het vervullen van de behoeften van verschillende partijen, waaronder het dier.

dr. Bram Bos

De flinke stappen die de afgelopen jaren al zijn gezet in de richting van een beter dierenwelzijn, hebben ons geleerd hoe moeilijk het is om onze productiewijzen fundamenteel bij te sturen. Onze kennis, onze manier van denken en doen, het geïnvesteerde kapitaal en de gegroeide verhoudingen in de keten lijken het onmogelijk te maken om dieren hun plek te geven én het milieu te ontzien, zonder dat dit ten koste gaat van het toch al vaak magere rendement op bedrijven. Het lijken communicerende vaten: dat wat je investeert in beter dierenwelzijn, gaat ten koste van het inkomen, of soms van het milieu. En vice versa. En zolang er geen vanzelfsprekend marktmechanisme is dat dit oplost, verandert er niets.

Aanpassen of herontwerpen

Het welzijn van dieren wordt grotendeels bepaald door de omstandigheden waarin ze leven. In de veehouderij is dat het houderijsysteem: de combinatie van verblijfsruimte, voer, koppelgrootte en -samenstelling, techniek, verzorging en management. Een houderijsysteem is dus veel meer dan een 'stal'. Er zijn twee fundamenteel verschillende manieren om het welzijn van dieren te verbeteren. Bestaande houderijsystemen kunnen worden aangepast, of ze kunnen van de grond af aan worden herontworpen. Aanpassen is minder ingrijpend. Bestaande investeringen blijven intact en bedrijven kunnen voortborduren op bestaande routines en praktijken. Tegelijkertijd zijn dergelijke aanpassingen moeilijker te realiseren, omdat de rest van het systeem er niet goed op is ingesteld. Daardoor is het effect beperkt en zijn de kosten hoog. Het van de grond af herontwerpen van houderijsystemen is ingewikkelder, omdat er veel meer onbekende variabelen zijn. Ook hebben nieuwe ontwerpen meer tijd nodig om zich als een volwaardig alternatief te nestelen in de praktijk. Het grote voordeel van deze benadering is dat

schijnbaar tegenstrijdige doelen met elkaar verenigd kunnen worden. Bijvoorbeeld een beter dierenwelzijn met een rendabele bedrijfsvoering en een lagere milieubelasting. De veehouderij kent al voorbeelden van herontwerpen. Denk aan de ligboxenstal en meer recent de groeps-huisvesting voor varkens en vleeskalveren, Comfort Class voor vleesvarkens en de Plantage en het Rondeel voor legkippen.

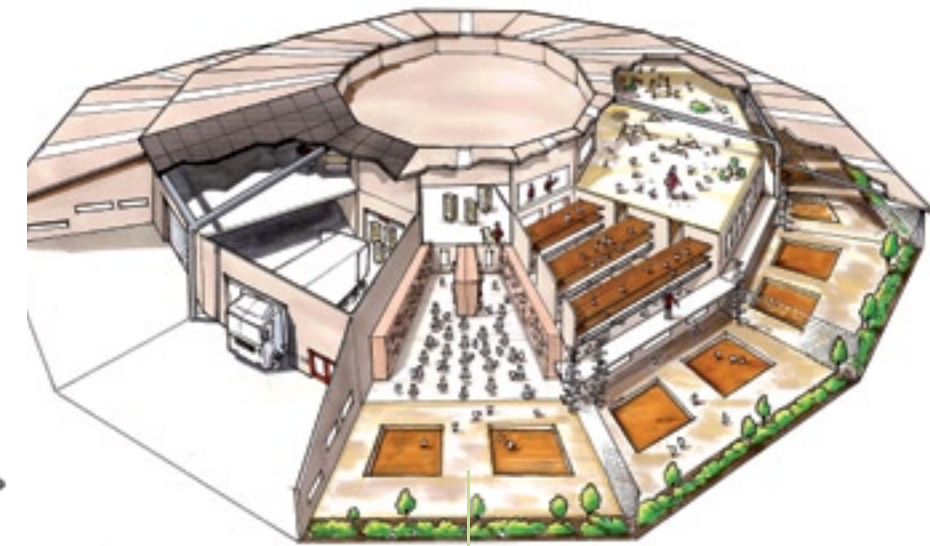
Reflectie en interactie

Zo'n herontwerp betekent niet alleen een nieuwe technische vinding, maar het is het opnieuw doorlichten van de uitgangspunten en functies van het (houderij)systeem. Het is alleen te realiseren als de hele leefomgeving van het dier verandert. Kenmerkend voor herontwerpen is dat het welzijn van dieren verbeterd zonder afbreuk te doen aan rentabiliteit of de prestaties op milieugebied. De methodische aanpak die we daarvoor gebruiken noemen we Reflexief Interactief Ontwerpen (RIO). Met die naam benadrukken we de drie belangrijkste aspecten van deze aanpak:

1. Het ter discussie stellen van vanzelfsprekende en deels onbewuste uitgangspunten in onze huidige manieren van denken en doen (reflexief).
2. Denken, ontwerpen en handelen in interactie met een breed scala aan experts en belanghebbenden (interactief).
3. Het creëren van spannende, inspirerende, maar ook op de niet al te lange termijn realiseerbare ontwerpen van houderijsystemen, ketenverbanden en marktconcepten (ontwerpen).

Behoeften van diverse groepen centraal

Bij het ontwerpen staan de behoeften van mens en dier centraal. Zo was het project Houden van Hennen gericht op de behoeften van drie partijen: de pluimveehouder, de legghen en de burger/consument. Door de behoeften nauwgezet in kaart te brengen en om te zetten in een

Programma van Eisen, ontstonden twee concepten voor houderijsystemen; de Plantage en het Rondeel. Beide concepten verenigen de behoeften van de drie partijen op een verschillende manier met elkaar. De ervaring leert dat het beter doorlichten van de behoeften van centrale spelers in en rond een houderijsysteem, kansen biedt om in nieuwe ontwerpen schijnbare tegenstrijdigheden te overwinnen, in plaats van tegen elkaar af te wegen. In Houden van Hennen bleek de behoefte van burgers/consumenten (de 'markt') bijvoorbeeld veel diverser dan vaak gedacht. Waar de ene groep zorg en veiligheid centraal stelt, waardeert de andere juist dynamiek of avontuur.

Volwaard: welzijn verwaarden

De meest recente projecten streven de doelen welzijn, economie en milieu grofweg op drie manieren na:

1. Overwinnen van schijnbare tegenstrijdigheden op het niveau van het houderijsysteem en keten (via herontwerp).

2. Het leggen van nieuwe verbindingen tussen (keten)partijen.
3. Het verbinden van kansen in de markt aan nieuwe praktijken in de primaire productie. Een goed voorbeeld van de laatste twee manieren is het Volwaard-initiatief. Daar zijn voorlopers in en om de keten (Coppens, Dierenbescherming, Flandrex, ZLTO, diverse retailers) op een transparante manier een nieuw samenwerkingsverband aangegaan. Op die manier proberen zijn verbeteringen op houderijniveau te verwaarden in de markt.

Conclusie

Ontwerpen voor welzijn is dus niet het opleggen van nieuwe eisen aan de bestaande praktijk, maar het samen scheppen van nieuwe kansen en het overwinnen van tegenstrijdigheden. De ruimte voor oplossingen wordt groter naarmate we meer vanzelfsprekendheden en routines ter discussie durven te stellen.

COMBINEREN

Nieuwe houderijsystemen dragen bij aan verbeteringen van dierenwelzijn, diergezondheid, milieu en economie en/of brengen de behoeften van de pluimveehouder, de legghen en de burger/consument samen.

Illustraties: ASG

Contact

dr. Bram Bos
telefoon 0320-238 597
bram.bos@wur.nl

De behoefte achter schaalvergroting

De projecten Kracht van Koeien en Dairy Adventure nemen schaalvergroting in de melkveehouderij niet klakkeloos over als een noodzaak, maar bedenken opnieuw wat de precieze behoefte daarachter is. Gaat het écht om kostprijsverlaging of gaat het meer om vrije tijd, flexibiliteit, of overnamemogelijkheden? Of is schaalvergroting een collectieve verwachting die waar wordt omdat iedereen erin gelooft? Dat is belangrijk om vast te stellen, zodat de melkveehouderij hierin geen 'fouten' maakt.

